

Това учебно пособие, състоящо се от над 350 задачи и упътвания към решението на повечето от тях, има за цел да подпомогне учениците в овладяването на задължителния учебен материал по математика за I, II и III клас.

Родителите, запознавайки се с указанията в това помагало, успешно ще подпомогнат своите деца в създаването на трайни умения и навици за устно и писмено смятане, с особена лекота и бързина, както и с начина за решаване на най-прости уравнения, с методиката за решаване на различните словесни задачи.

С показването на различни начини за решаване на една и съща задача, и с отделянето на най-рационалния начин от тях, се равива логичното мислене на ученика, учи се да прави аналогия, изводи и обобщение.

Учителите ще намерят един добър помощник в класно-урочната си дейност.

Помагало по математика за учениците от I, II, III клас и техните родители

Цветанка Стоилкова, 2015 г.

©ISBN 954-900 84-6-3

I клас

Запознаване с цифрите

Задача 1. Прочетете написаните цифри:

1		1		1		2		2		2		3	
4		5		6		7		8		9			

Задача 2. Напишете по един ред от всяка от тях (цифрите, написани с точки).

0	0	0	0										
1	1	1	1										
2	2	2	2										
3	3	3	3										
4	4	4	4										
5	5	5	5										
6	6	6	6										

Събираемо	Събираемо	Сбор
2	1	3
...	...	...
...	...	...
...	...	...

$$2 + 1 = 3$$

$$5 + 2 =$$

$$4 + 1 =$$

$$2 + 2 =$$

Забелязахме, че $2 + 1 = 3$ и $1 + 2 = 3$, т.е. ако разместим местата на събираемите сборът не се изменя.

Задача 40. Пресметнете по най-кратък начин:

а) $3 + 1, 1 + 3, 4 + 1, 1 + 4, 5 + 1, 1 + 5, 6 + 1,$
 $1 + 6, 7 + 1, 1 + 7, 8 + 1, 1 + 8, 9 + 1, 1 + 9.$

Упътване: $1 + 3 = 3 + 1 = 4.$

б) $2 + 3, 3 + 2, 4 + 2, 2 + 4, 5 + 2, 2 + 5, 6 + 2,$
 $2 + 6, 7 + 2, 2 + 7, 8 + 2, 2 + 8.$

Да разгледаме $3 - 1 = 2.$

Знакът “-” означава действие изваждане. Числото, от което изваждаме, се нарича умаляемо. Числото, което изваждаме, се нарича умалител. Числото, което получаваме при действие изваждане, се нарича разлика.

В задачата $3 - 1 = 2$, умаляемо е 3, умалител е 1, разлика е 2.

Задача 41. Попълнете табличката, след като извършите пресмятането

Умаляемо	Умалител	Разлика
3	1	2
...	...	...
...	...	...
...	...	...

$$3 - 1 = 2$$

$$2 - 1 =$$

$$5 - 2 =$$

$$4 - 1 =$$

Задача 42. От кои събираеми се състои числото 2?

Отг. $1 + 1; 2 + 0; 0 + 2.$

Задача 43. От кои събираеми се състои числото 3?

Отг. $1 + 1 + 1, 2 + 1, 1 + 2, 3 + 0, 0 + 3.$

Задача 44. От кои събираеми се състои числото 4?

Отг. $1 + 1 + 1 + 1, 2 + 2, 1 + 3, 3 + 1, 4 + 0, 0 + 4.$

Задача 45. Пресметнете:

$$1 + 1 + 1 = , \quad 2 + 1 = , \quad 1 + 2 = ,$$

$$1 + 1 + 1 + 1 = , \quad 2 + 2 = , \quad 1 + 3 = ,$$

$$3 + 1 = , \quad 0 + 4 = , \quad 4 + 0 = .$$

Задача 46. Пресметнете:

$$3 - 1, 3 - 2, 3 - 0, 4 - 1, 4 - 2, 4 - 3, 4 - 0.$$

Задача 47. Представете като сбор от събираеми числото

а) 5; б) 6; в) 7; г) 8; д) 9; е) 10.

Упътване:

$$5 = 1 + 1 + 1 + 1 + 1, \quad 5 = 4 + 1, \quad 5 = 1 + 4, \quad 5 = 2 + 3,$$

$$5 = 3 + 2, \quad 5 = 5 + 0, \quad 5 = 0 + 5, \quad 5 = 1 + 1 + 3,$$

$$5 = 1 + 1 + 1 + 2.$$

Начините са много и най-разнообразни.

Задача 48. Представете числата $1, 2, 3, \dots, 10$ като сбор от две събираеми.

Упътване:

$$1 = 0 + 1, \quad 2 = 1 + 1, \quad 2 = 0 + 2, \quad 2 = 2 + 0;$$

$$3 = 2 + 1, \quad 3 = 1 + 2, \quad 3 = 0 + 3, \quad 3 = 3 + 0;$$

$$4 = 3 + 1, \quad 4 = 1 + 3, \quad 4 = 4 + 0, \quad 4 = 0 + 4.$$

Задача 49. Пресметнете:

$$4 - 1, \quad 4 - 3, \quad 5 - 1, \quad 5 - 4, \quad 6 - 1,$$

$$6 - 5, \quad 7 - 1, \quad 7 - 6, \quad 8 - 1, \quad 8 - 7,$$

$$9 - 1, \quad 9 - 8, \quad 10 - 1, \quad 10 - 9.$$

Задача 50. Представете числата $2, 3, 4, \dots, 10$, като сбор от три събираеми.

Упътване:

$$3 = 1 + 1 + 1, \quad 3 = 2 + 1 + 0, \quad 3 = 0 + 1 + 2;$$

$$4 = 2 + 1 + 1, \quad 4 = 3 + 1 + 0 \dots$$

Задача 51. Представете като сбор от четири събираеми следните числа: 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.

Числото 5 се състои от две събираеми $5 = 2 + 3$. Тогава $5 - 2 = 3$ и $5 - 3 = 2$.

$5 = 4 + 1$, следователно $5 - 4 = 1$ и $5 - 1 = 4$. По същия начин запишете:

Задача 52. $6 = 5 + 1$ и $6 - 5 =$, $6 - 1 =$.

Задача 53. Представете числото 7 като сбор от две събираеми:

$$6 + 1 = 1 + 6 = , \quad 5 + 2 = 2 + 5 = , \quad 4 + 3 = 3 + 4 = .$$

Задача 54. Пресметнете:

$$7 - 1, \quad 7 - 2, \quad 7 - 3, \quad 7 - 6, \quad 7 - 5, \quad 7 - 4.$$

Задача 55. Представете числото 8 като сбор от две събираеми.

$$8 + 0 = 6 + 2 = 2 + 6 = 4 + 4 = 5 + 3 = 3 + 5 = 7 + 1 = 1 + 7.$$

Задача 56. Представете числото 9 като сбор от две събираеми.

$$9 = 9 + 0 = 0 + 9 = 7 + \square = \square + 7 = 6 + \square = \\ = \square + 6 = \square + 4 = 4 + 5.$$

Задача 57. Представете числото 10 като сбор от две събираеми.

$$10 = 10 + 0 = 0 + 10 = 9 + 1 = 1 + 9 = 8 + 2 = 2 + 8 = \\ = 7 + 3 = 3 + 7 = 6 + 4 = 4 + 6 = 5 + 5.$$

Задача 58. Пресметнете:

$$2 + 1 + 2; \quad 3 + 1 + 2; \quad 4 + 1 + 2; \quad 5 + 1 + 3; \\ 6 + 1 + 2, \quad 7 + 1 + 2; \quad 2 + 3 + 4; \quad 5 + 4 + 1; \quad 4 + 3 + 2 + 1.$$

Упътване:

$$2 + 1 + 2 = 3 + 2 = 5 \text{ или } 2 + 1 + 2 = 2 + 2 + 1 = 4 + 1 = 5.$$

Повече от две числа събираме, като съберем две от тях, към получения сбор прибавяме следващото събираемо и т.н. докато има събираеми, като имаме право да разместяваме местата на събираемите по подходящ начин.

Задача 59. Попълнете празните кутийки:

$$2 + \square + \square = 5; \quad 4 + \square + \square = 7; \quad 3 + \square + 1 = 6;$$

$$7 + \square + \square = 10; \quad 5 + \square + \square + \square = 10.$$

Групирането на събираемите може да се означае със скоби. Например:

$$2 + 1 + 3 = (2 + 1) + 3 = 3 + 3 = 6;$$

$$2 + 1 + 3 = (3 + 1) + 2 = 4 + 2 = 6;$$

$$2 + 1 + 3 = (3 + 2) + 1 = 5 + 1 = 6.$$

Задача 60. Пресметнете чрез групиране:

$$6 + 2 + 1; \quad 7 + 1 + 2; \quad 5 + 1 + 2 + 1 + 1;$$

$$6 + 2 - 1; \quad 7 + 1 - 2; \quad 8 - 3 + 2 + 1.$$

Упътване:

$$7 + 1 - 2 = (7 + 1) - 2 = 8 - 2 = 6 \text{ или } (7 - 2) + 1 = 5 + 1 = 6.$$

Задача 61. Представете числото 1 като разлика на две числа.

Упътване:

$$3 - 2 = 1 \text{ или } 5 - 4 = 1, \text{ или } 6 - 5 = 1.$$

$$1 = 1 - 0 = 2 - 1 = 3 - 2 = 4 - 3 = 5 - 4 =$$

$$= 7 - 6 = 8 - 7 = 9 - 8 = 10 - 9.$$

Задача 62. Представете числото 2 като разлика на две числа:

$$2 = 2 - 0 = 3 - 1 = \dots$$

Задача 63. Представете числата 3, 4, 5, ... 9, 10 като разлика на две числа.

25 + 35; 25 + 38; 45 + 39; 67 + 18; 59 + 27; 47 + 36.

Упътване:

$$15 + 5 = 20, 15 + 6 = 15 + 5 + 1 = 20 + 1 = 21,$$

$$15 + 8 = 15 + 5 + 3 = 20 + 3 = 23; 25 + 8 = 25 + 5 + 3 = 30 + 3 = 33;$$

$$25 + 38 = 20 + 30 + 5 + 8 = 50 + 5 + 5 + 3 = 50 + 10 + 3 = 60 + 3 = 63$$

$$\text{или } 25 + 38 = 38 + 25 = 38 + 2 + 23 = 40 + 23 = 63; 67 + 18 =$$

$$= 60 + 7 + 10 + 8 = (60 + 10) + (7 + 8) = 70 + 15 = 85$$

$$\text{или } 67 + 18 = 67 + 3 + 15 = 70 + 15 = 85.$$

Задача 103. Пресметнете устно предишната задача.

Упътване:

I начин: Събираме поотделно десетици и единици, и след това ги събираме заедно.

II начин: Допълваме едното събираемо до кръгла десетица, като му прибавим част от второто събираемо, а след това прибавяме и останалата част от второто събираемо.

II клас

Събиране и изваждане на числата до 20

Задача 1. Избройте числата от 0 до 20 в прав и в обратен ред.

Задача 2. Пресметнете:

а) $1 + 1, 2 + 1, 3 + 1, 4 + 1, 5 + 1, 6 + 1, 7 + 1, 8 + 1, 18 + 1, 19 + 1.$

Упътване: Прибавяме 1 към числата до 20, като гледаме кое число следва след тях в редицата на числата 0, 1, 2, 3, ... 18, 19, 20.

б) $20 - 1, 19 - 1, 18 - 1, 17 - 1, \dots 3 - 1, 2 - 1, 1 - 1.$

Упътване: Гледаме кое число е пред даденото число в редицата на числата от 0 до 20.

Задача 3. Избройте числата от 0 до 20 през едно число в прав и в обратен ред.

$(0, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 20; 20, 18, 16, 14, 12, 10, 8, 6, 4, 2, 0)$

Задача 4. Пресметнете:

а) $0 + 2, 2 + 2, 4 + 2, 6 + 2, 8 + 2, \dots 16 + 2, 18 + 2, 20 + 2.$

б) $20 - 2, 18 - 2, 16 - 2, 14 - 2, 12 - 2, 10 - 2, 8 - 2, 6 - 2, 4 - 2, 2 - 2.$

Упътване: Виж. зад. 3

Задача 5. Избройте числата от 1 до 20 през едно число в прав и в обратен ред

$(1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19; 19, 17, 15, 13, 11, 9, 7, 5, 3, 1)$

Задача 6. Пресметнете:

а) $1 + 2, 3 + 2, 5 + 2, 7 + 2, 9 + 2, 11 + 2, 13 + 2, 15 + 2, 17 + 2$

б) $17 - 2, 15 - 2, 13 - 2, 11 - 2, 9 - 2, 7 - 2, 5 - 2, 3 - 2$

Упътване: Как прибавяме 2 към числата от 0 до 20? – като гледаме кое е следващото число в редичката на числата 0, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20 или 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19, или като прибавим 1 и още 1. Напр. $16 + 2 = 16 + 1 + 1 = 17 + 1 = 18$. Как изваждаме 2 от числата от 2 до 20? – като гледаме кое число е пред тях в тези редички.

Задача 7. Избройте числата от 0 до 20 през две цифри в прав и в обратен ред (0, 3, 6, 9, 12, 15, 18)

Задача 8. Като вземете предвид зад. 7, пресметнете най-лесно:

а) $3 + 3, 6 + 3, 9 + 3, 12 + 3, 15 + 3;$

б) $18 - 3, 15 - 3, 12 - 3, 9 - 3, 6 - 3, 3 - 3.$

Задача 9. Избройте числата от 0 до 20 през четири цифри в прав и в обратен ред (0, 5, 10, 15, 20; 20, 15, 10, 5, 0)

Задача 10. Като вземете предвид зад. 9, пресметнете: $5 + 5, 10 + 5, 15 + 5; 20 - 5, 15 - 5, 10 - 5, 5 - 5.$

Задача 11. Пресметнете $5 + 6, 5 + 7, 6 + 7, 8 + 8, 8 + 9, 9 + 9.$

Упътване: Закръгляме до цяла десетица първото събираемо, като вземем част от второто събираемо, а след това прибавим и останалата му част. Например:

$$5 + 6 = 5 + 5 + 1 = (5 + 5) + 1 = 10 + 1 = 11$$

$8 + 9 = 8 + 2 + 7 = (8 + 2) + 7 = 10 + 7 = 17.$ Със скоби означаваме кои числа събираме най-напред, като не е задължително те да се поставят.

Задача 12. Пресметнете:

$$11 - 5, 12 - 5, 12 - 6, 12 - 7, 13 - 8, 14 - 9, 17 - 9, 12 - 8$$

$$13 - 6, 11 - 3, 11 - 2, 11 - 5, 11 - 6, 15 - 8, 16 - 9, 17 - 8$$

$$18 - 9, 13 - 9, 13 - 8, 13 - 7.$$

Упътване: $11 - 5 = 10 + 1 - 5 = (10 - 5) + 1 = 5 + 1 = 6,$

$$12 - 5 = 10 + 2 - 5 = (10 - 5) + 2 = 5 + 2 = 7.$$

Най-лесно извършваме изваждането, като умаляемото го представим като сбор от цяла десетица и единици. От цялата десетица изваждаме числото и тогава прибавяме останалите едници.

Събиране и изваждане на числата до 100 без преминаване на десетицата

Задача 13. Избройте целите десетици до 100 в прав и в обратен ред (10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100; 100, 90, 80, 70, 60, 50, 40, 30, 20, 10).

Задача 14. Пресметнете: $10 + 10; 10 + 20, 20 + 20, 30 + 20, 40 + 20, 50 + 30, 60 + 10, 60 + 20, 70 + 30, 80 + 20, 90 + 10.$

Упътване: Както събираме числата $1 + 1, 1 + 2$ и т.н.

Задача 15. Пресметнете: $30 - 10, 40 - 20, 50 - 30, 60 - 40, 90 - 50, 70 - 60, 80 - 70$

Упътване: Както изваждаме числата $3 - 1, 4 - 2, 5 - 3, 6 - 4.$

Задача 16. Пресметнете: $21 + 10, 25 + 20, 32 + 40, 51 + 32, 72 + 15, 84 + 13, 82 + 17.$

Упътване: Събираме поотделно десетиците и единиците, и след това ги събираме. Например: $45 + 31 = 40 + 5 + 30 + 1 = (40 + 30) + (5 + 1) = 70 + 6 = 76; 32 + 40 = (30 + 40) + 2 = 70 + 2 = 72.$

Събирането може да се извърши и като подредим двете събираеми едно под друго: десетиците под десетици и единиците под единици, и след това събираме цифрите: $5 + 1 = 6$ – пишем под единиците; $4 + 3 = 7$ – пишем под десетиците.

$$\begin{array}{r} 45 \\ + 31 \\ \hline 76 \end{array}$$

- е) Колко часа правят 60 минути?
 ж) А 120 минути?

Задача 32. Мария пътува за Рилски манастир. Качила се в автобуса в гр. Дупница в 11 часа и пристигнала в Рилския манастир в 12 ч и 20 минути. Колко часа е продължило пътуването?

Задача 33. Рая е родена на 25.10.1986 г. На колко године е сега?

Упътване: Нека сега е 15.9.1996 г. От днешната дата изваждаме датата на раждане и получаваме:

$$\begin{array}{r} 15 \text{ дни } 09 \text{ мес. } 1996 \text{ г.} \\ - 26 \text{ дни } 10 \text{ мес. } 1986 \text{ г.} \\ \hline \end{array}$$

От 15 не може да извадим 26, затова вземаме 1 месец на заем от 9 месеца, разлагаме го на 30 дни и имаме още 15 дни – получаваме $15 + 30 = 45$ дни или

$$\begin{array}{r} 1996 \text{ г. } 8 \text{ мес. } 45 \text{ дни} \\ - 1986 \text{ г. } 10 \text{ мес } 26 \text{ дни} \\ \hline 19 \text{ дни} \end{array}$$

Но $8 - 10$ не може. Тогава вземаме 1 година назаем, разлагаме я на 12 месеца и имаме 8. Получаваме $12 + 8 = 20$ месеца

$$\begin{array}{r} 1995 \text{ г. } 20 \text{ мес. } 45 \text{ дни} \\ - 1986 \text{ г. } 10 \text{ мес } 26 \text{ дни} \\ \hline 9 \text{ г. } 10 \text{ мес } 19 \text{ дни} \end{array}$$

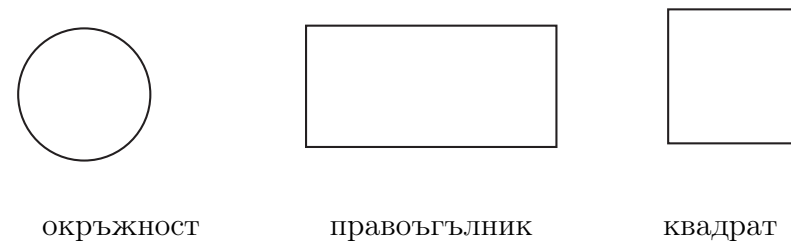
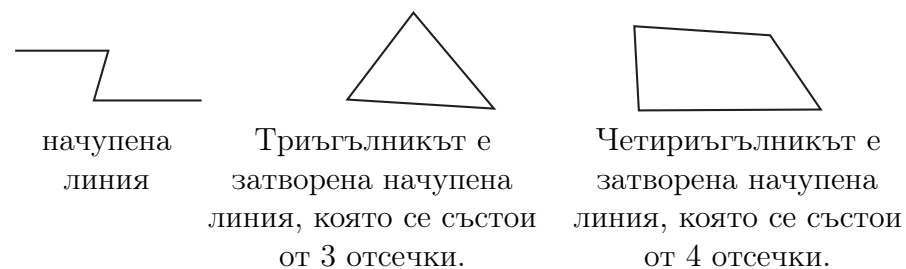
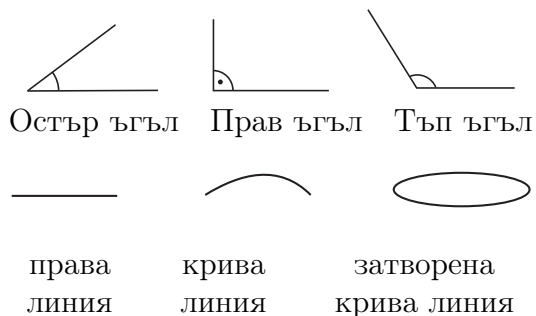
Рая сега е на 9 г. 10 мес. 19 дни.

Нека днес е 12.01.2015 г. На колко години ще бъде Рая?

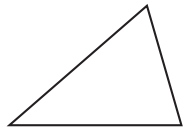
Отг. 28 г., 2 месеца и 17 дни

Геометричен материал

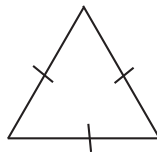
Ъгли

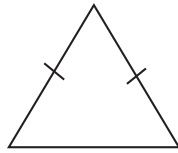
Видове триъгълници

Разностранен –
всичките му
страни имат
различни
дължини.

Равностранен –
трите му
страни са равни.

Равнобедрен –
две от страните му
са равни – бедра

Обиколката или периметъра на триъгълник (четриъгълник) намираме, като съберем всичките му страни.

Задача 35. Намерете обиколката (периметъра) на равностранен триъгълник със страна 20 см (15 см, 25 см, 30 см, 40 см).

Упътване: Обиколката обикновено бележим с буквата P . $P = 3a$, където a е дължината на страната на триъгълника. Заместете a с различните стойности. $P = 20 + 20 + 20 = 60$ см или $P = 3 \cdot 20 = 60$ см.

Задача 36. Пресметнете обиколката (периметъра) на триъгълник със страни 20 см, 25 см 30 см (42 см, 28 см, 32 см).

Задача 37. Пресметнете обиколката на квадрат със страна 35 см. (42 см, 50 см, 68 см).

Упътване: $P = 4a$, където a е дължината на страната на квадрата $P = 4 \cdot 35 = 140$ см.

Задача 38. Пресметнете обиколката (периметъра) на правоъгълник със страни 20 см и 30 см (42 см и 28 см, 50 см и 32 см).

Упътване: $P = (20 + 30) \cdot 2 = 50 \cdot 2 = 100$ см. Ако страните на правоъгълника означим с a и b , то $P = 2a + 2b$. Правоъгълникът има две двойки срещуположни страни равни.

Задача 39. Равностранен триъгълник има периметър 60 см (120 см; 180 см; 240 см). Намерете страната му.

Упътване: $3a = 60$; $a = 60 : 3 = 20$ см или едната страна на триъгълника е три пъти по-малка от периметъра му (защото трите страни са равни и $60 : 3 = 20$).

Задача 40. Периметърът на квадрат е 80 см. Намерете дължината на страната му.

Упътване: $4a = 80$; $a = 80 : 4 = 20$ см

Задача 41. Периметърът на правоъгълник е 60 см. Едната му страна е 20 см. Намерете дължините на другите му страни.

Упътване: Тъй като страните на правоъгълника са две по две равни, то $2a + 2b = P$; $40 + 2b = 60$; $2b = 60 - 40$; $2b = 20$; $b = 20 : 2 = 10$ или II начин $b = (60 - 2 \cdot 20) : 2$.

Задача 42. Едната страна на правоъгълник е 20 см, а другата е два пъти по-голяма от нея. Намерете обиколката на правоъгълника.

Упътване: $P = 2 \cdot 20 + 2 \cdot 2 \cdot 20$

Отг. 120 см

Задача 43. Едната страна на правоъгълник е 35 см, а другата е с 15 см по-голяма. Намерете обиколката на правоъгълника.

Отг. 170 см

Задача 44. Едната страна на правоъгълник е два пъти по-голяма от другата. Периметърът му е 60 см. Намерете страните на правоъгълника.